

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

Populisté, protestní strany, outsideri? Několik poznámek ke konceptualizaci populistických politických stran¹

Populists, protest parties, outsiders? A few notes to the conceptualisation of populist political parties

Autor: Vlastimil Havlík, Aneta Pinková²

Email: havlik@fss.muni.cz, aneta@mail.muni.cz

Abstract

Populists, anti-establishment parties, outsiders? Some comments on conceptualization of populist political parties. The rise and electoral success of populist political parties has been reflected in the growing number of academic studies devoted to populism and populist political parties. However, there is still lack of widely-accepted definition of the term populism and political parties using the populist appeal are usually labelled as anti-establishment political parties, protest parties or outsiders. Moreover, populism and demagogy are often incorrectly used interchangeably. By providing an overview of relevant approaches to research on populism and populist political parties, the authors focus on so-called analytical core of populism which serves as a starting point for distinguishing between two basic types of populist political parties: identity and partially populist parties. The main difference between the two types of parties lies in the relevance of the ideology in the profile of a populist party.

¹ Text vznikl v rámci projektu Grantové agentury České republiky „Soudobé výzvy demokracii ve středovýchodní Evropě“ (GAP408/11/0709).

² Vlastimil Havlík a Aneta Pinková působí jako odborní asistenti na Katedře politologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity.

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

Keywords

populism, political parties, anti-establishment appeal, people, identity and partially populist parties

1 Úvod

V posledních desetiletích je v Evropě pozorovatelný vzestup politických stran, které bývají označovány jako populistické. Reakcí odborné veřejnosti se stal nárůst počtu statí věnovaných fenoménu (nejen) stranického populismu a stále se rozvíjející výzkum tohoto fenoménu. Specifickou pozornost si vysloužily v této souvislosti politické strany, které bývají označovány jako radikálněpravicové populistické strany nebo nacionalistické populistické strany. Mezi populistické politické strany bývají nezdárců řazeny rovněž (ex)komunistické politické strany (viz např. Deegan-Krause 2007, March 2008). Relativně novým fenoménem, který „prorazil“ zejména v prostředí stranických systémů postkomunistických zemí, jsou politické strany bez jasné programové orientace, které vystavěly svůj volební úspěch takřka výhradně na obhajobě „obyčejných lidí“ a kritice stávajících elit.

Navzdory (nebo možná právě pro) frekvenci, se kterou se můžeme s „populismem“ setkat v odborné literatuře, médiích i laických diskusích, zůstává význam tohoto termínu poněkud nejasný. Mimo odbornou diskuzi je populismus zpravidla (a z hlediska heuristického potenciálu termínu nesprávně) zaměňován

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

s demagogií³. I když populismus může být, a v praxi také často je, spojen s demagogií, jde o dva zcela odlišné jevy: populismus může a nemusí být doprovázen demagogií, stejně jako demagogie může, ale nemusí být doprovázena populistickou argumentací. Bohužel zaměňování obou termínů v běžném diskurzu se částečně promítá i do odborné debaty do té míry, že někteří autoři (např. Sikk 2009) zpochybňují smysluplnost dalšího používání tohoto termínu. I když tento postoj můžeme považovat za příliš radikální, je faktem, že i v odborném prostředí si koncept populismu slovy Paula Taggarta (2000: 1) zachovává „prekérní konceptuální kluzkost“. I když absence obecně přijímané definice je v sociálních vědách vcelku běžným jevem (podívejme se například na debaty o tom, jak definovat euroskepticismus či zájmovou skupinu), v případě populismu se zdá situace snad ještě o něco komplikovanější. Zaměňování populismu a demagogie přispívá k tomu, že populismu jsou nezřídka připisovány negativní konotace, případně je přímo a priori vnímán jako negativní jev. Tato normativita potom negativně ovlivňuje jinak legitimní diskuse o vztahu mezi populismem a demokracií (srov. např. Panizza 2005) a odráží se i v interpretaci a používání termínu populistická politická strana. Negativní konotace pojmu proto představují jednu z výzev, které musejí jakékoli snahy o precizní konceptualizaci populismu čelit (srov. Deegan-Krause 2007). Použitelnosti termínu populismus pro analytické účely navíc neprospívá ani pestrost stranických subjektů, které bývají jako populistické označeny, či časté ztotožňování populistických a nacionalistických či extrémně pravicových stran (např. Norris 2005).

³ „Využívání zkreslených zjednodušených argumentů, působících zejména na city a předsudky, k ovlivňování jednotlivců a skupin“ (ABZ Slovník cizích slov 2005–2006).

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

Poslední zmiňovaný problém zvyšuje relevanci populismu jako tématu na poli výzkumu radikalismu a extremismu, kdy specifické pojmání populismu jako jednoho ze „základních pojmů spojených s nacionalismem“ (Laryš 2012: 141) ještě více zamlžuje už tak poměrně mnohoznačné termíny „populismus“ a „populistická politická strana“. Slovy Albertazziho a McDonnella (2008: 4), „ztotožňování či automatické spojování termínů populismus a radikální pravicový populismus (...) je na škodu nejen našemu chápání některých takto nepřesně označovaných stran (např. Liga severu či švýcarská Ticinská liga), ale i chápání populismu jako takového. V tomto pohledu situaci nepomáhá ani vytváření různých typologií populismu (např. výlučný/uzavřený populismus, nacionální populismus, nový populismus, xenofobní populismus, populistický nacionalismus – podrobněji např. de Lange 2008), které jsou mnohdy vzdálené či dokonce v rozporu s převládajícím pojetím populismu v odborné literatuře (viz níže)⁴.

Jako matoucí se rovněž může jevit fakt, že při zachycení stejného fenoménu, resp. stejného typu politických subjektů, bývají v odborném diskurzu používány odlišné termíny či klasifikační schémata (ovšem s podobným významem). Jako nejčastější lze zmínit *anti-political establishment parties*, *anti-party parties*, *anti-mainstream parties*, *protest parties*, *discontent parties*, *unorthodox parties* případně *antisystémové strany*. Jako příklad lze opět zmínit italskou Ligu severu, která bývá

⁴ Přestože populismus v našem pojetí primárně nesouvisí s výzkumem radikalismu a extremismu, právě v této oblasti je termín populismus snad nejčastěji používán (dle našeho názoru) problematickým způsobem, ať už se jedná o jeho zaměňování s nacionalismem či demagogií nebo jde o vágní používání termínu bez konceptualizace. Z tohoto pohledu je proto téma článku relevantní i pro periodikum zaměřené na výzkum radikalismu a extremismu.

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

označována jako regionálně populistická (McDonnell 2006), populistická (Rooduijn, de Lange, van der Brug 2012, radikálně pravicová populistická strana (Zaslove 2008) nebo *anti-political establishment* strana (Abedi 2003).

Předkládaný článek nenabízí další z mnoha definic populismu a nemá ani ambici přispět ke komplexním debatám o povaze populismu, které můžeme najít např. v dílech Ionescu a Gellnera (1969), Margaret Canovan (1981), Wilese (1969), Ményho a Surela (např. 2000), Taggarta (např. 2000), Panizzy (2005) a mnoha dalších. Naše ambice je o mnoho skromnější – v textu nabízíme přehled vybraných přístupů k vymezení populistických politických stran, který doplňujeme vlastní kategorizací populistických politických stran s ohledem na význam, který pro jejich identitu má populistický apel. Otázce povahy a definice populismu jako takového se proto věnujeme jen do té míry, do jaké je to nezbytné k vysvětlení našeho pojetí populistických politických stran.

2 Vymezení populismu – minimální definice

Jedním z frekventovaných témat debaty o povaze populismu je otázka, zda máme populismus považovat za ideologii či tzv. *thin-centered* ideologii (např. Miller et al. 1995: 298–383, Canovan 1981) či komunikační strategii (k debatě viz více např. Laclau 2005, Abst Rumments 2007, Stanley 2011). Chápání populismu jako plnohodnotné ideologie je spojeno především s výzkumem radikálních hnutí a společensko-ekonomických doktrín obhajujících zájmy rolníků a malých farmářů ve Spojených státech a Rusku na konci 19. stol. (srov. Canovan 1981, Miller et al.

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

1995). Jeho relevance pro výzkum moderních populistických stran je tedy spíše okrajová a není potřeba se jí dále podrobněji zabývat. Běžnější je v současné politologické produkci pojetí populismu nikoli jako plnohodnotné a klasické ideologie, ale v návaznosti na Freedonovu (1998) práci jako *thin-centered* ideologie⁵ (např. Mudde 2004, Canovan 2002, Stanley 2011). *Thin-centered* ideologie na rozdíl od plnohodnotné ideologie nenabízí komplexní vizi společnosti, ale soustředí se pouze na některé aspekty společenského života, zejména strukturu politické moci a podobu politických procesů. Další přístup chápe populismus nikoli jako ideologii, ale jako politickou praxi, případně způsob politické komunikace (srov. Šolkay 2000, Fiala 1998, Učeň 2007, Laclau 2005).

Jakkoli zajímavá může být debata o povaze populismu v obecné či filozofické rovině, ve vztahu k hledání definice populistické strany rozlišení mezi populismem jako *thin-centered* ideologií a politickou praxí či strategií v podstatě ztrácí význam. Identita a ideologická výbava strany či politického hnutí jsou formulovány a artikulovány v materiálech strany a prohlášeních jejích čelních představitelů. Ideologické zařazení strany tedy lze jen těžko provést jiným způsobem, než analýzou jejích oficiálních dokumentů, rétoriky jejích vůdců, případně vztahů s ostatními politickými aktéry. Z tohoto pohledu tedy nemá smysl rozlišovat mezi populismem jako (*thin-centered*) ideologií a politickou praxí či komunikační strategií strany, protože je v praxi od sebe není možné spolehlivě odlišit. Jako populistické subjekty

⁵ V češtině neexistuje ustálený překlad anglického termínu *thin-centered ideology*. Přestože by bylo zřejmě možné použít např. termín „zúžená“ nebo „zřetěněná ideologie“, držíme se v textu dále anglického termínu.

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

proto musíme chápat ty aktéry, jejichž projevy, programy či jednání zahrnují dostatečnou míru populistických elementů. Klíčovými problémy se tak stávají otázky, co můžeme považovat za populistické elementy, a jaká míra jejich využívání nás opravňuje k označení strany jako populistické. Na druhou z otázek je problematické nabídnout jednoznačnou odpověď, protože míra populismu v rétorice, programatice a jednání strany není snadno kvantifikovatelná (viz např. Deegan-Krause, Haughton 2009, Jagers, Walgrave 2007). Klasifikace strany jako populistické je tedy nutně závislá na expertním úsudku jednotlivých autorů.

Odpověď na první otázku pak můžeme najít v tom, co Panizza (2005: 1) označuje za analytické jádro populismu, „o němž existuje široký konsensus akademické obce“. Tzv. analytické jádro populismu tvoří tři základní a vzájemně úzce propojené charakteristiky, na které se podíváme podrobněji v další části textu. Jde o (1.) konstrukci lidu a elit jako homogenní entity při (2.) zdůraznění antagonizmu vztahu mezi lidem a elitami a (3.) chápání lidu jako morálně nezkaženého suveréna (srov. Mudde 2004, Hawkins et al. 2012, Stanley 2011).

2.1 Lid a elita jako homogenní skupina

Klíčovým pojmem populismu je „lid“, vnímaný jako monolitická či homogenní skupina se společnými zájmy. Prezentace lidu jako monolitické skupiny je spojená s odmítáním rozdělení společnosti do skupin např. dle majetku nebo náboženského vyznání. Lid (občané, často „obyčejní lidé“) je vymezován v protikladu k vládoucí (v širším slova smyslu) elitě s „partikulárními zájmy“, které omezují zájmy a

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

demokratická práva „lidu“ (Laycock, 2005: 173). Podstatou populismu se pak stává diskurzivní konstrukce nepřítele (Laclau 2005: 39), která umožňuje udržovat ideu lidu, jehož zájmy jsou prosazovány.

Dle Taggarta naopak populisté vytvářejí ideu „lidu“ za pomoci termínu *heartland*, idealizovaného obrazu vyvoleného lidu žijícího v idealizované geografické oblasti (*heartland*). Samotný termín „lid“ Taggart pro definici populismu nevyužívá s poukazem na jeho nejednoznačnost (Taggart 2002: 67–68). Taggartovo pojetí ovšem značně rozostřuje rozlišení mezi populismem a nacionalismem a přivádí nás tak mimochodem k jednomu z problémů vnímání populismu jako politické ideologie: „lid“ je totiž centrálním bodem řady dalších politických ideologií, např. fašismu, liberalismu atd. (Laclau 2005: 32)⁶. Taggartovo pojetí tak stojí mimo hlavní proud výzkumu populismu, který lid vymezuje nikoli primárně geograficky, ale za pomoci dichotomie lid – elita (srov. Ionescu a Gellner 1969, Canovan 1981, Mény a Surel 2000, Mudde 2004, Panizza 2005).

2.2 Antagonistický vztah lidu a elit

Jedním z klíčových rysů populistického apelu se tak stává zdůrazňování zásadně protikladného vztahu lidu a politických elit. Populisté tvrdí, že občané nejsou reprezentováni zvolenými elitami, které údajně hájí výhradně vlastní zájmy a jsou vzdáleny běžným lidem. Východiskem pro výklad antagonistického vztahu mezi lidem a elitou může být představení termínu *anti-political-establishment party* (APE),

⁶ Jako klíčový prvek populismu Taggart navíc přidává negativní pohled na zastupitelskou demokracii, která uzurpuje moc lidu. Další autoři ovšem odmítání zastupitelské demokracie za definiční rys populistických stran nepovažují (srov. Stanley 2008: 104).

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

který zavedl do odborného diskursu rakouský politolog Andreas Schedler. Podle Schedlera je pro APE typické, že „obviňují etablované strany z vytváření exkluzionistického kartelu, neodpovědného a nezodpovědného, a vykreslují politické elity jako homogenní třídu líných, nekompetentních, sebeobohacujících a mocichtivých zlotřilců“ (Schedler 1996: 291). Z definice je patrné – a ostatně konstatuje to sám Schedler – že APE sdílí s populismem rozhořčení s establishmentem, elitou či mocenským blokem. Na druhou stranu dle Schedlera je tato podobnost pouze povrchní, neboť podle něj kritika populistických subjektů je primárně zaměřena proti *ekonomické* (antikapitalismus, antioligarchismus či antiimperialismus) a nikoli *politické* elitě. Schedlerovo pojetí APE je tak blízké *politickému populismu* přibližně v tom chápání, jak jej definuje Margaret Canovan (Schedler 1996: 292–293, srov. Canovan 1981) nebo Cas Mudde (2000)⁷.

Jádro argumentace APE symbolizuje Schedler trojúhelníkem, jehož vrcholy tvoří politická třída, občané a samotné APE. Ty se prezentují jako spasitelé občanů – obětí zlovůle politických elit. V očích APE přitom představuje hlavní společenský konflikt (*cleavage*) střet mezi vládoucími a ovládanými, voliči a politickými stranami, resp. onou tichou většinou a (odcizenými) elitami vytvářejícími mocenský kartel. Pro APE je zároveň typická agresivní či posměšná rétorika namířená proti politickým elitám (Schedler 1996: 294–295).

⁷ Není překvapující, že se Schedler pokouší svoji definici APE vymezit proti definicím populistických stran, resp. populismu jako takovému. Jak však vyplývá z našeho předchozího přehledu, autoři, kteří se populismu systematicky věnují, nepřikládají v identitě populistických stran ekonomickému protestu takovou váhu, jak naznačuje Schedler.

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

Důležité je, že antiestablishmentový apel pro populistické strany typický nesměřuje proti režimu jako takovému, ale „pouze“ proti stávajícímu establishmentu, který údajně dlouhodobě „zrazuje“ voliče a svých chováním znedůvěryhodňuje politiku. Populistické politické strany se proto prezentují jako zastánci „čisté politiky“, jako bojovníci proti korupci, kteří dokážou obnovit „pokřivený“ vztah mezi elitami a lidem.

Populistické politické strany proto nelze zaměňovat s antisystémovými politickými stranami, které se stavějí svojí kritikou proti (demokratickému) režimu a usilují o jeho přeměnu. Ve své užší definici antisystémové strany⁸ zdůraznil klasik studia politických stran Giovanni Sartori především danému politickému režimu cizí ideologii (typicky komunismus nebo fašismus, případně nacismus), která má sloužit jako jistý návod či nástroj pro proměnu *systému jako celku*. Pro antisystémovou stranu *sensu stricto* je proto „pouhá“ změna vlády nedostačující (Sartori 1976, česky Sartori 2005, k diskusi srov. např. Fiala, Strmiska 1998, Kubát 2007)⁹. Vůči demokratickému režimu nepřátelská ideologie v případě populistických politických stran chybí, ba naopak častá je jejich ideologická vyprázdněnost, kterou nahrazuje právě antiestablishment apel. Demokratickou podstatu režimu nezpochybňuje ani

⁸ Sartori pracuje rovněž s širší definicí antisystémové politické strany, která zahrnuje celou škálu různě intenzivních postojů vymezujících se proti různým aspektům politického systému (Sartori 2005).

⁹ Giovanni Capoccia ve značné míře navázal na Sartoriho a hovoří o dvou analytických rovinách antisystémovosti – vztahové a ideologické. V Capocciově pojetí lze jako antisystémovou označit pouze tu politickou stranu, která je z hlediska svého umístění na ideologickém spektru významně vzdálená ostatním politickým stranám a zároveň ideologické zázemí, ke kterému se hlásí, není slučitelné s demokracií (Capoccia 2002: 23–24).

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

kritika mechanismů zastupitelské demokracie, která je pro populistické politické strany typická (podrobněji níže).

Zároveň je objekt antiestablishment apelu definován šířeji, než je tomu v případě „klasické“ (protivládní) parlamentní opozice, která se vymezuje „jen“ proti vládě. Pro antiestablishmentovou rétoriku neexistuje rozdíl mezi vládou a opozicí – identifikuje a vymezuje se proti politickému establishmentu jako celku, resp. populistické politické strany skutečnou opozici chápou pouze samy sebe. Lze tak navázat na Schedlerovu klasifikaci opozice částečně vycházející z pojetí Juana José Linze a jeho rozdělení na loajální, neloajální a semiloajální opozici (Schedler 1996: 303). Populistické politické strany se kriticky vymezují vůči všem etablovaným politickým stranám, na druhou stranu neoponují podobě režimu jako takové. V tomto ohledu je jejich kritika umírněnější, než je tomu u antisystémových stran. Populistické politické strany jsou tedy vlastně součástí loajální opozice (tedy opozice nezpochybňující demokratické základy režimu), nicméně ostatní opoziční strany kritizují a chápou je spolu se všemi ostatními politickými stranami jako součást „zkaženého“ politického establishmentu.

2.3 Obhajoba lidu jako suveréna

Populistické politické strany sebe prezentují jako jediného důvěryhodného obhájce zájmů lidu, který je vnímán jako morálně nezkažený nositel suverén. Etablované politické strany údajně ukradly moc z rukou lidu a zneužívají ji ve svůj prospěch a jsou zkorumpované. Deklarovaným cílem populistů je proto vrátit moc „zpět k lidu“, velmi často pomocí implementace prvků přímé demokracie. Obhajoba

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

přímé demokracie přitom není v případě populistických politických stran důsledkem snahy změnit režim jako takový, nemusí být ani výsledek kritiky systému reprezentativní demokracie. Cílem je poskytnout řešení, které oslabí moc „zkorumpovaných a nekompetentních elit“. Problém není v institucích a mechanismech systému jako takového, ale v chování etablovaných elit, které systémem zastupitelské demokracie zneužívají ve svůj prospěch. Ben Stanley (2008: 104–105) v této souvislosti uvádí, že důraz kladený na přímou demokracii není sám o sobě nezbytným atributem populismu, ale důsledek významu, který populisté přikládají konceptu suverenity (lidu), resp. obecné vůle, která je nadřazená preferencím elity. Obecná vůle je spojena s konceptem majoritarismu a autenticity. Přímá demokracie tak bývá často chápána jako prostředek pro nalezení vůle většiny, která je spojena s autenticitou či důvěryhodností vůle lidu. Populisté se prezentují jako přijímač, který jednoduše rezonuje názory „obyčejného člověka“ (Stanley 2008: 105). Cílem populistů, jak uvádí Peter Učeň (nedat.), není „vzdělávání lidu“, ani formování názoru voličů. Populisté naopak zrcadlí názory lidu, resp. veřejného mínění, tvrdí, že hájí zájmy „obyčejného člověka“ (srov. např. Canovan 1984, Canovan 2004, de Raadt et al. 2004).

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

3 Typologie, typy a druhy populistických stran.

3.1 Dosavadní pokusy o typologizaci populistických politických stran

Populismus se stává součástí volební strategie či identity velkého množství různých politických stran. Tím se dostáváme k otázce významu populismu pro jednotlivé stranické aktéry, kterou se zabývají mimo jiné Kevin Deegan-Krause a Tim Haughton (2009), Peter Učeň (2007) nebo Andrej Školkay (2000), potažmo k problematice typologizace populismu, resp. populistických politických stran (např. Canovan 1981, Mudde 2000, de Raadt et al. 2004).

Haughton s Deeganem-Krausem upozorňují na rozdíly v závislosti na tom, zda je termín populismus používán jako identita, nebo naopak jako charakteristika apelu, který daná politická strana používá. Přiklánějí se k druhému modelu a explicitně se stavějí kriticky ke snahám o binární klasifikaci politických stran (populistická X nepopulistická), neboť v Deeganem-Krausem a Haughtonem (2009) preferovaném pojetí může každá politická strana používat populistické apely – odlišnosti jsou pouze v intenzitě. Při představení rámce pro zjištění „míry populističnosti“ politických doplňují čtyři Stanleyem (2008) definované charakteristiky populismu a stavějí k nim do protikladu charakteristiky nepopulistického apelu, jimiž jsou heterogenita „lidu“ (tj. strany hájí zájmy pouze určitých skupin obyvatelstva oproti vnímání lidu jako homogenní entity), heterogenita „elit“ (oproti vnímání elit jako monolitického bloku), odtažitost od „lidu“ (nikoli nekritické vnímání „obyčejných lidí“) a akceptace statusu elit (chápání nezastupitelnosti elit v procesu rozhodování oproti paušální kritice

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

establishmentu), podpora současného institucionálního uspořádání (oproti preferenci přímé demokracie) a pozitivní vztah ke kompromisu a kooperaci (oproti populistickému konstatování o krizi demokracie a zbytečnosti o dosažení kompromisu a kooperace se stávajícími elitami). Ve své případové studii věnované Slovensku následně Deegan-Krause a Haughton „oznámkovali“ všechny relevantní politické strany vzhledem k přítomnosti každého ze šesti prvků populistického apelu (vysoký výskyt = 1, střední výskyt = 0,5 a nízký výskyt = 0). Dosažené hodnoty u každé z politických stran v každém volebním období sečetli a vypočítali průměr, který stanovil míru populismu dané politické strany. Dosažené hodnoty následně podrobili zkoumání z hlediska „životnosti“ a dynamiky populistického apelu (Deegan-Krause, Haughton 2009). Deegan-Krause a Haughton tak fakticky odmítli existenci dichotomie populistických a nepopulistických stran, neboť populismus (či jeho jednotlivé prvky) mohou být v různé míře součástí identity *všech* politických stran. Podobně postupoval ve své studii šesti evropských politických stran autorský kolektiv pod vedením Jaspera de Raadta (de Raadt et al. 2004), kteří vypracovali „předběžnou typologii populistických stran“. Sledované politické strany (Svobodomyšlnou stranu Rakouska, Švýcarskou lidovou stranu, německé Republikány, Vlámský blok, francouzskou Národní frontu a kandidátku Pima Fortuyna) přitom odmítli označit jako populistické bez další diferenciace a vytvořili několik kategorií s ohledem na přítomnost a charakter jednotlivých populistických prvků (odkaz na lid, přímá demokracie, antiestablishmentový apel) v jejich programech.

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

V souladu s Deegan-Krausovým a Haughtonovým přístupem a také částečně se studií de Raadta et al. je pohled Case Mudde, podle kterého je populismus „jako *thin-centered* ideologie velmi snadno kombinovatelný s ostatními ideologiemi, ať už zředěnými nebo plnohodnotnými (*thin or full*), včetně komunismu, ekologismu, nacionalismu nebo socialismu“ (Mudde 2004: 544). Podobně později ve spolupráci s Hawkinsem a Ridingem Mudde konstatuje, že „populismus se může spojit s řadou různých ideologií. Je jistě pravděpodobnější spojení s radikální verzí dané ideologie a lze předpovědět příklon populismu k levici v rozvojových zemích a naopak k pravici v rozvinutých průmyslových demokraciích. Ale populismus je do jisté míry prázdnou nádobou čekající na naplnění programovým obsahem“ (Hawkins, Riding, Mudde 2012). Při chronologickém přehledu poválečného výskytu rozličných populistických stran zmiňuje Mudde v jednom ze svých dřívějších textů mimo jiné italskou Frontu obyčejného člověka, francouzské poujadisty, dánskou Stranu pokroku, hnutí nové levice konce 60. let, zelené strany, francouzskou Národní frontu, Berlusconiho Vzhůru Itálie! či německou Stranu demokratického socialismu. Jak Mudde uzavírá (2004: 551), „minimálně od začátku 90. let se populismus stal běžným jevem západoevropské politiky“, přičemž upozorňuje na používání populismu mainstreamovými, dokonce vládními stranami (jako příklady současných populistů uvádí bývalého lídra britské Labour Party Tonyho Blaira či vlámského socialisty Steva Stevaerta).

Podobným směrem se ubíraly úvahy Paula Taggarta, který uvádí, že populismus „je nástrojem pokrokářů, reakcionářů, demokratů, autokratů, levice a pravice“ (Taggart 2000: 3), a dodává, že pro populismus je typické „prázdné srdce

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

(*empty heart*)“, tj. absence klíčových hodnot. Tím se populismus liší od jiných ideologií, které se zaměřují na některé z hodnot, jakými jsou rovnost, svoboda a sociální spravedlnost. Podle Taggarta se tak populismus stává přirozeným doplněním ostatních ideologií. Na rozdíl od „velkých ideologií“ typu liberalismu, socialismu nebo konzervatismu, které bývají často doplňovány různými přídavnými jmény (např. sociální liberalismus nebo radikální feminismus), populismus sehrává roli tohoto dodatku (Taggart 2000: 4).

Poněkud odlišně se k problematice intenzity populismu staví Andrej Šolkay. Šolkay zdůrazňuje nutnost odlišit používání termínu populismus jako vlastnosti (či adjektiva) a jako podstaty (substantiva). Je tak např. rozdíl, zda použijeme termín levicový populismus, nebo populistická levice. V prvním případě používá populistická strana levicovou rétoriku, ve druhém případě se levicová strana obrací k populistické rétorice, tj. populismus není esenciální součástí její identity. Šolkay dále tuto implicitní dichotomickou klasifikaci politických stran ovšem nerozvíjí a věnuje se především faktorům, které přispěly k výskytu populismu v prostředí postkomunistické Evropy (Šolkay 2000).

Jako podnětná pro rozlišení různých typů populistických stran se jeví práce Grigora Pop-Elechese (2009), který rozděluje politické strany ve střední a východní Evropě do dvou základních kategorií – mainstreamové (*mainstream*) a neortodoxní strany (*unorthodox parties*). Politická strana může být chápána jako mainstreamová, pokud „je její volební apel založen na identifikovatelné a umírněné ideologické platformě spíše než na osobnosti jejího lídra a/nebo extrémistické rétorice. Jinými slovy řečeno, mainstreamová strana je nositelem hodnot, které jsou kompatibilní

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

s mainstreamovým ideologickým sektorem v etablovaných západních demokraciích“ (Pop-Eleches 2009: 225). Naproti tomu neortodoxní strana se odlišuje od mainstreamových stran v některé ze zmíněných tří definičních znaků/dimenzí, tedy by „přijetí extrémistické politické platformy v řadě programových (*issue*) oblastí a/nebo upozaděním ideologie a tím, že se stává politickým nástrojem svých lídrů“ (Pop-Eleches 2009: 226). Pop-Eleches rozlišuje několik typů neortodoxních stran podle toho, v jaké z definičních dimenzí se nacházejí a jak moc se odlišují od mainstreamových stran, přičemž jako klíčové politické (*policy*) dimenze chápe ekonomickou orientaci a význam etnonacionalistického apelu. Obě hodnotové dimenze jsou doplněny organizační dimenzí, která odráží relativní význam lídra (Pop-Eleches 2009: 227). Pop-Eleches následně definoval tři, resp. čtyři typy neortodoxních stran. Vedle radikální levice a extrémních nacionalistů, kteří jsou subtypy radikálních stran, jsou pro nás zajímavé kategorie nacionalistických populistických stran (*national populist parties*) a nových/centristických populistických stran (*new/centrist populist parties*). Nacionalistické populistické strany se sice podobně jako extrémní nacionalisté profilují na Schmittovské dichotomii „my vs. oni“ s přídavkem nacionalismu, nicméně se liší od extrémních nacionalistů umírněností nacionalistického apelu. Nacionalismus není jejich jediný *raison-d'être*, naopak je doplněn širší nenacionalistickou agendou. Nové/centristické populistické strany se liší od stran hlavního proudu zejména prohlašováním se za neideologické či antipolitické formace, neužívají ani nacionalistického apelu. Typické jsou pro ně medializovaní lídři, jimž strana slouží jako prostředek naplnění osobních ambicí. Typická je rovněž kritika mainstreamových stran, které jsou chápány jako viníci poklesu životní úrovně

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

a bujení korupce (Pop-Eleches 2009). Ve srovnání s předchozími přístupy přináší Pop-Elechesova studie především nový prvek v podobě neideologičnosti nových/centristických populistických stran, resp. jejich sebe prezentace jako neideologických formací.

Zejména v souvislosti s analýzou slovenské stranické politiky rozvíjel koncept nového/středového populismu také Peter Učeň, který vedle anti-establishment apelu zdůrazňuje inklinaci těchto stran ke geometrickému středu stranického systému (Učeň nedat, 2007a, 2007b).

3.2 Identitárně a parciálně populistické strany

Úvahy Muddeho, Taggarta, Pop-Elechese a dalších autorů nám poslouží jako výchozí bod pro námi definované rozlišení dvou základních kategorií/typů populistických stran – identitárně a parciálně populistické strany. Populistická rétorika/program se totiž v praxi stranické politiky vyskytují buď jako jádro identity jinak programově nevyhraněných politických stran, nebo naopak jako (více či méně logický) doplněk primárního programu jiných politických stran.

Identita identitárně (či ryze) populistických politických stran je *založena* na populistickém apelu (jak byl popsán výše). Jádrem identity identitárně populistických politických stran je politika protestu namířeného vůči politice stávajících elit a naopak obhajoba zájmů „obyčejných lidí“, tedy to, co je označováno jako jádro populismu. Z hlediska tradičních štěpení (*cleavages*) a stranických rodin se jedná o nezařaditelné formace, u nichž nelze identifikovat konsistentní příklon k žádné

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

ideologii. Tyto politické strany navíc samy implicitně či explicitně odmítají přiřazení ke zřetelné ideologické orientaci, pravolevé vidění politického konfliktu je podle nich překonané nebo není v dané politické situaci relevantní¹⁰. V tomto ohledu se identitárně populistické strany podstatně liší jak od (tradičních) mainstreamových stran establishmentu (sociální demokracie, liberální strany, křesťanskodemokratické strany), tak od antisystémových stran založených na ideologii odporující demokracii (typicky fašistické nebo komunistické strany). Jejich kritika je na rozdíl od antisystémových stran zaměřena na ostatní aktéry (elitu, establishment), nikoli na systém jako takový. Terminologicky nejbližší je našemu chápání identitárně populistických stran zřejmě termín centristické populistické strany, používaný např. Grigorem Pop-Elechesem (2009) nebo Peterem Učněm (2007a, 2007b). Termín centristické populistické strany ovšem nepovažujeme za zcela vhodný právě proto, že tyto strany stojí (cíleně) mimo pravolevé rozdělení politického spektra, případně ho přímo odmítají – nestojí tedy uprostřed mezi pravicí a levicí, ale snaží se vymezit jako subjekty, které stojí *vně* tradiční politické konflikty. Naopak pojem identitárně populistická strana jasně reflektuje (v tomto případě klíčovou) roli, kterou populismus hraje ve formulování identity strany a v její rétorice. U identitárně populistických stran populismus z podstaty věci musí být jádrem stranické identity, protože vzhledem k absenci ideologie strany nemají/nechtějí na čem jiném svoji identitu vystavět. Jak

¹⁰ Odlišně se k dané problematice – ovšem v kontextu výkladu pojmu antiestablishmentových stran – staví Schedler. Sice konstatuje, že APE strany váhají s vlastním umístěním na ose pravice – levice, na druhou stran většina z nich lze dle Schedlera umístit jasně nalevo nebo napravo. Dokonce hovoří o příklonu k pravicovým stranám, souvisejícím s (údajnou) kritikou „temných stránek kapitalismu“. Po pádu reálně socialistických režimů se dle Schedlera zdá, že antiestablishmentová politika se formuluje jako „nová ideologie pravice“ (Schedler 1996: 302).

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

jsme již ale uvedli výše, v politické praxi i v praxi politologického výzkumu ovšem rozlišení rétoriky a (ideové) identity do značné míry ztrácí význam: stranická identita se projevuje v rétorice a naopak rétorika (alespoň částečně) vychází právě ze stranické identity. Identifikace strany coby identitárně populistické tedy není závislá na tom, zda autor vnímá populismus jako ideologii nebo komunikační strategii, klíčová je absence (jiné) ideologické výbavy strany. Rozlišení mezi populismem coby ideologií a komunikační strategií zde navíc ztrácí relevanci i proto, že tento typ stran většinou explicitně odmítá své zařazení na jakékoli ideologické škále. Vzhledem k negativním konotacím termínu “populismus” navíc ani nelze předpokládat, že by strana sebe samu identifikovala jako populistickou. Stejně tak lze ovšem jen těžko v rétorice strany očekávat přiznání, že populistický apel (tedy ochrana zájmů lidu proti stávajícím elitám) je rétorickým nástrojem, nikoli skutečným *raison d'être* strany. Tento přístup samozřejmě vychází z předpokladu, že identita strany nemusí být založena na konkrétní ideologii¹¹.

V případě některých politických stran je užití populistické rétoriky *de facto* důsledkem či „pouze“ doplňkem jejich primárního „programového vybavení“. Parciálně populistické politické strany tak mají jinak zřetelně vyprofilovaný program, případně se explicitně hlásí k určité ideologii a mimo jiné zapadají do představ tzv. duchovních či stranických rodin. Jako typický příklad parciálně populistických politických stran, tedy politických stran, které pouze příležitostně a komplementárně

¹¹ Typickým příkladem stran bez ideologie mohou být např. *single issue strany*.

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

ke své hlavní ideologické orientaci využívají populistického apelu, lze uvést radikálně pravicové politické strany. Stejně jako v případě identitárně populistických politických stran je nutné parciálně populistické politické strany odlišit od (zejména opozičních) mainstreamových formací – klíčová pro jejich volební apel není dichotomie vláda vs. opozice, ale šířeji než vláda požímané elity vs. lid. Přestože prakticky všechny politické strany alespoň příležitostně pracují s ideou „lidu“ a samy sebe prezentují jako ochránce zájmů lidu proti ostatním politickým aktérům, zpravidla se pohybují právě v kontextu rozlišení vláda vs. opozice, případně aktér vs. jiný aktér, který nelze považovat za populismus. Chybí u nich tedy odmítání, resp. plošná kritika elit/establishmentu. U parciálně populistických stran je navíc populistický apel stálou a významnou součástí stranických projevů, netýká se pouze příležitostných prohlášení nebo malého počtu vybraných témat. Naopak hlavní odlišnost od identitárně populistických spočívá v existenci ideově (ve smyslu tradičních ideologií) relativně vyhraněného programu.

Navržená kategorizace populistických stran má svým důrazem kladeným na antiestablishment apel spojený s obhajobou zájmů lidu přispět k precizaci užívání termínu populismus. Nesdílíme tedy názor, že každá strana či většina politických stran je do jisté míry populistická. Populismus nelze ztotožňovat s demagogií nebo s politikou nesplnitelných slibů, což právě často vede k označení většiny politických stran či jejich programových bodů jako populistických. Za populismus ani nelze považovat deklaraci hájení zájmu „lidu“, ať už jakkoli definovaného, ale pouze obhajování zájmů lidu konstruovaného pomocí dichotomie lid vs. elita. V tomto smyslu se tedy populismus zřetelně odlišuje od nacionalismu či xenofobie.

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

Existence dvou kategorií populistických stran přitom reaguje na empirickou pestrost stranického populismu a vyčleňuje jako zvláštní skupinu politické strany, jejichž identita a rétorika byla/je postavena primárně na populistickém apelu. Druhým typem populistických politických stran jsou parciálně populistické politické strany, u kterých představuje populistický apel pouze jednu ze součástí identity či volební strategie. Tato typologie umožňuje reflektovat populistický charakter velké a heterogenní skupiny moderních politických stran a na rozdíl od jiných typologií se vyhýbá vytváření kategorií za pomoci dalších ideologií či stranických pozic (např. radikálně pravicové populistické strany, socialistické populistické strany atd.).

Smysluplnost tohoto rozdělení ukazují studie populistických politických stran v regionu (postkomunistické) střední a východní Evropy, kde je po roce 1989 možné skutečně odlišit politické strany stavějící svoje volební strategie, případně program výhradně na populistickém apelu, a je jen velmi obtížné či spíše nemožné je zařadit do klasických klasifikačních schémat pracujících s konceptem stranických rodin či tradičními ideologiemi, a politické strany, které kombinují populistický apel s jinak ideologicky zřetelně profilovaným programem. Příkladem prvního typu stran jsou např. české Věci veřejné, slovenský Smer (v prvních letech své existence) nebo Strana občanského porozumění, bulharské Národní hnutí pro stabilitu a pokrok nebo třeba estonská Res publica. Reprezentanty druhého typu stran jsou v prostředí střední a východní Evropy např. české Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa, Sdružení dělníků Slovenska nebo Slovinská národní strana (Havlík, Pinková et al. v tisku). V západní Evropě je možno jako parciálně

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

populistické označit např. severské strany pokroku, francouzskou Národní frontu nebo italskou Ligu severu.

Dvě kategorie – identitárně a parciálně populistické politické strany – tak mohou pokrýt jakýkoli typ strany konsistentně využívající populistický apel, ovšem každá z nich v jiném kontextu. Ze srovnávací perspektivy je pozoruhodné a pro další výzkum podnětné, že relevantní identitárně populistické politické strany se objevily výhradně v prostoru postkomunistické střední a východní Evropy¹². Pozoruhodná je rovněž ta skutečnost, že převažující forma výskytu stranického populismu prošla z hlediska časového zásadní proměnou. Zatímco v první dekádě po pádu komunistických režimů zaujaly relevantní pozici takřka výhradně parciálně populistické politické strany, blížící se konec první „postkomunistické“ dekády odstartoval volební úspěchy identitárně populistických politických stran (Havlík, Pinková v tisku). Podrobná analýza tohoto trendu prozatím chybí, nicméně poukazuje na heuristický potenciál námi navržené dichotomické typologizace populistických politických stran. Realita stranického systému střední a východní Evropy naznačuje, že oba definované typy populistických stran mohou být analyticky nosné nejen z hlediska (především) vnitřní strany nabídky – *supply side* (tedy vlastně podoby, identity či strategie politických stran), ale i z hlediska strany poptávky – *demand side*, tj. zdrojů voličské mobilizace a celkového kontextu působení politických stran. Výskyt

¹² Snad jedinou výjimku představují v tomto ohledu italská formace La Rete (Síť), která získala několik mandátů v roce 1992 a o dva roky později kandidovala v rámci spíše levicové Pokrokové aliance, a islandské Občanské hnutí, které získalo parlamentní zastoupení ve volbách v roce 2009, které se uskutečnily ve stínu ekonomické krize. Občanské hnutí v průběhu volebního období prakticky zaniklo, resp. se transformovalo v Hnutí.

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

obou typů populistických stran je zřejmě spojen s odlišným politickým či socioekonomickým kontextem, resp. je spojen s jeho proměnou. Podmínky pro vzestup obou typů populistických stran jsou odlišné. Voliči identitárně populistických stran volají v první řadě po „očišťení“ politiky, jejich úspěch je příznakem podstatného oslabení legitimacy stávajících politických elit, či snad dokonce krize zastupitelského systému a počátku možné restrukturalizace stranického systému. V případě parciálních populistických stran vstupují „do hry“ i další faktory jako např. nepříznivý ekonomický vývoj nebo např. nárůst významu imigračního tématu v souvislosti s konkrétní primární ideologií dané parciálně populistické politické strany.

Uvedená typologie může být vnímána jako příliš „hrubá“, když nedokáže postihnout výše zmíněné odlišnosti různých zástupců parciálně populistických stran (na jedné straně se může jednat o strany radikálně pravicové, na straně druhé – jak ukazuje příklad maďarské politické strany Politika může být jiná! – to mohou být strany blízké rodině zelených stran). Je pochopitelně možné a relativně snadné vytvořit subtypy parciálně populistických stran dle jejich primární ideologie. Na druhou stranu hlavní přínos našeho přístupu spočívá právě v odlišení dvou základních typů populistických stran (takto explicitně zatím v odborné literatuře nereflektovaného) vzhledem k důležitosti/roli populistického apelu v identitě, resp. činnosti politických stran. Navíc, jak jsme již zmínili, toto vymezení není samoučelné a, jak naznačila analýza středo- a východoevropských stranických systémů, jeví se jako užitečné i z hlediska vysvětlení kontextu vývoje (nejen) stranické politiky zkoumaných zemí.

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

4 Závěr

Přestože výzkum populismu a populistických politických stran představuje v současnosti dynamicky se rozvíjející oblast politologického bádání, v odborné obci nepanuje všeobecná shoda nad definičním vymezením populistických politických stran. Předkládaná studie nabídla přehled základních přístupů k vymezení populistických politických stran včetně představení tzv. analytického jádra populismu, které lze považovat za heuristicky zajímavé východisko zkoumání populistických politických stran.

Na základě empiricky rozdílných podob výskytu stranického populismu a v návaznosti na práce Pop-Elechese, Šolkaye, Muddeho nebo Taggarta jsme formulovali základní kategorizaci populistických politických stran reflektující místo populistického apelu v rétorice konkrétní politické strany. Proto rozlišujeme dvě základní kategorie populistických stran – identitárně a parciálně populistické politické strany. Identitárně populistické politické strany stavějí svoji identitu na populistickém apelu, jinak jejich programový profil spíše vágní, případně se často proměňuje a je obtížné či prakticky nemožné je přiřadit k některé z tradičních stranických rodin. Identitárně populistické strany jsou tak typické svou ideologickou vyprázdněností, eventuálně (pokud bychom populismus chápali jako ideologii) čistě populistickou ideologií. Naproti tomu částečně populistické politické strany kombinují populistický apel s jiným, zřetelně ideologicky profilovaným programem a populistický apel je tak spíše (více či méně logickým) doplňkem primárního programu strany.

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

Uvedená kategorizaci si nečiní nároky být vyčerpávajícím vhladem do stranického populismu, měla by však reflektovat dvě základní podoby či institucionální vyjádření výskytu populismu ve stranické politice. Empirické poznatky ukazují, že populismus může být úhelným kamenem identity politické strany (ať už coby ideologie nebo “pouze” komunikační strategie), stejně jako se stát součástí šířeji definovaného profilu kombinujícího populistický apel s (jiným) ideologickým vymezením. Navíc převažující výskyt daného typu populistických stran může být rovněž významný z hlediska širšího kontextu fungování daného stranického systému.

Literatura

Abedi, A. 2003. *Anti-Political Establishment Parties. A Comparative Analysis*. London: Routledge. Brunclík, M. 2011. *Příčiny vzestupu radikální populistické pravice ve Švédsku*. Politologický časopis 18: s. 111–132.

Abts, K. a Rummens, S. 2007. *Populism versus Democracy*. Political Studies, 55(2): 405–424.

ABZ Slovník cizích slov. 2005-2006. Dostupný z WWW: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/demagogie>, ověřeno ke dni 20. srpna 2012.

Capoccia, G. 2002. *Anti-System Parties. A Conceptual Reassessment*. Journal of Theoretical Politics 14: s. 9–35.

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

Canovan, M. 1981. *Populism*. New York and London: Harcourt Brace Jovanovich.

Canovan, M. 1984. 'People', *Politicians and Populism*. *Government and Opposition* 19: s. 312–327.

Canovan, M. 2002. Taking Politics to the People: Populism as the Ideology of Democracy. In Mény Y., Surel Y. (Ed.): *Democracies and the Populist Challenge*. Houndmills: Palgrave, s. 25–44.

Canovan, M. 2004. *Populism for Political Theorists?* *Journal of Political Ideologies* 9: s. 241–252.

Černoch, F., Husák, J., Schütz, O. 2011. *Political parties and nationalism in Visegrad parties*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.

de Lange, S., L. 2008. *From Pariah to Power: The Government Participation of Radical Right-Wing Populist Parties in West European Democracies*. Thesis, University of Antwerp, promotor C. Mudde. Dostupné z WWW: <http://home.medewerker.uva.nl/s.l.delange/bestanden/Dissertation%20Sarah%20L%20de%20Lange.pdf>, ověřeno ke dni 23. srpna 2012.

de Raadt, J., Hollanders, D., Krouwel, A. 2004. *Varieties of Populism: An Analysis of the Programmatic Character of Six European Parties*. Dostupný z WWW: http://www.fsw.vu.nl/en/Images/Varieties%20of%20Populism_tcm31-42718.pdf.

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

Deegan-Krause, K. 2007. Populism and the Logic of Party Rotation in Postcommunist Europe. In: Gyárfášová, O., Mesežnikov, G. (2007): *Visegrad Elections: Domestic Impact and European Consequences*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.

Deegan-Krause, K., Haughton, T. 2009. *Towards a More Useful Conceptualization of Populism: Types and Degrees of Populist Appeals in the Case of Slovakia*. *Politics & Policy* 37: s. 821–841.

Deegan-Krause, K. 2007. *Populism and the Logic of Party Rotation in Postcommunist Europe*. *Forthcoming in Visegrad Elections: Domestic Impact and European Consequences*, Edited by Oľga Gyárfášová and Grigorij Mesežnikov. Bratislava: Institute for Public Affairs (IVO), 2007. Dostupný z WWW: http://www.la.wayne.edu/polisci/kdk/papers/ivo_populism.pdf, ověřeno ke dni 15. srpna 2012.

Dočkal, V. 2002. *Aliance nového občana – populistická či protestní strana?* Středoevropské politické studie IV. Dostupný z WWW: <http://www.cepsr.com/seps/clanek.php?ID=30>, ověřeno ke dni 15. srpna 2012.

Fiala, P. (ed.) 1998. *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.

Fiala, P. a Strmiska, M. 1998. *Teorie politických stran*. Brno: Barrister & Principal.

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

Freeden, M. 1998. *Is Nationalism a Distinct Ideology?* Political Studies XLVI: s. 748–765.

Havlík, V. 2011. Život a smrt pravicově-populistických politických stran v severní Evropě. Rexter 9: s. 36–78.

Havlík, V., Pinková, A. v tisku. *Populism and political parties in East-Central Europe*. Připravováno pro Mezinárodní politologický ústav v Brně.

Hawkins, K., Riding, S., Mudde, C. 2012. *Measuring Populist Attitudes*. Dostupný z WWW: www.concepts-methods.org/WorkingPapers/PDF/1087, ověřeno ke dni 15. srpna 2012.

Ionescu, G. a Gellner, E. (Eds.). 1969. *Populism – Its Meanings and National Characteristics*. London: Weidenfeld and Nicolson.

Jagers, J., Walgrave, S. 2007. *Populism and communication style: An empirical study of political parties' discourse in Belgium*. European Journal of Political Research č. 46, s. 319–345.

Kubát, M. 2007. Teorie antisystémové strany. Politologický časopis č. 14, s. 110–123.

Laclau, E. 2005. What's in a Name? In: Panizza, F. (Ed.): *Populism and the Mirror of Democracy*. London – New York: Verso, s. 32–50.

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

Laycock, D. 2005. Populism and the New Right in English Canada. In: Panizza, F. (Ed.): *Populism and the Mirror of Democracy*. London – New York: Verso, s. 172–202.

Laryš, M. 2012. Recenze: Bastl, M. - Mareš, M. - Smolík, J. - Vejvodová, P. (2011): *Krajní pravice a krajní levice v ČR*, Grada: Praha. Rexter – časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu 01/2012: 140–143.

March, L. 2008. *Contemporary Far Left Parties in Europe. From Marxism to the Mainstream?* International Policy Analysis, Friedrich Ebert Stiftung. Dostupný z WWW: <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/05818.pdf>, ověřeno ke dni 3. září 2012.

Mareš, M. 2003. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister & Principal.

McDonnell, D. 2006. *A Weekend in Padania: Regionalist Populism and the Lega Nord*. *Politics* č. 26, s. 126–132.

Mény Y., Surel Y. (Eds.). 2002. *Democracies and the Populist Challenge*. Houndmills: Palgrave.

Mudde, C. 2000. *In the Name of the Peasantry, the Proletariat, and the People*. *East European Politics and Societies* č. 14, s. 33–53.

Mudde, C. 2004. The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition* č. 39, s. 542–563.

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

Panizza, F. 2005. Introduction. In: Panizza, F. (Ed.): *Populism and the Mirror of Democracy*. London – New York: Verso, s. 1–31.

Norris, P. 2005. *Radical Right: Voters and Parties in the Electoral Market*. Cambridge: Cambridge University Press.

Pop-Eleches, G. 2009. Throwing out the Bums. Protest Voting and Unorthodox Parties after Communism. *World Politics* č. 62, s. 221–260.

Rooduijn, M., de Lange, S., L. a van der Brug, W. 2012. *A populist Zeitgeist? Programmatic contagion by populist parties in Western Europe*. *Party Politics*: s. 1–20. Dostupné z WWW: <http://ppq.sagepub.com/content/1/4/447.full.pdf+html>, ověřeno ke dni 28. srpna 2012.

Sartori, G. 1976. *Party and party systems. A framework for analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sartori, G. 2005. *Strany a stranické systémy. Schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Schedler, A. 1996. Anti-Political-Establishment Parties. *Party politics* č. 2, s. 291–312.

Sikk, A. 2009. *Parties and Populism*. CEPSI Working paper 2009-02. University College London School of Slavonic and East European Studies.

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

Školkaý, A. 2000. Populism in Central Eastern Europe. IWM Working Paper No. 1. Dostupný z WWW: www.iwm.at/publ-jvc/jc-09-11.pdf, ověřeno ke dni 15. srpna 2012.

Stanley, B. 2008. The thin ideology of populism. *Journal of Political Ideologies* č. 13, s. 95–110.

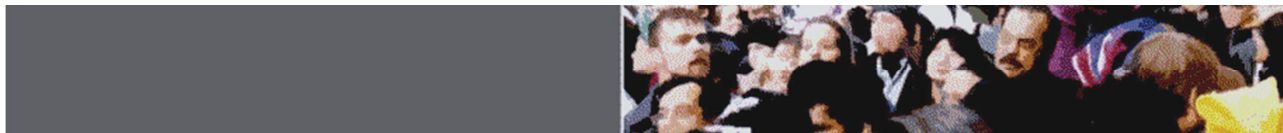
Stanley, B. 2011. *Populism, nationalism, or national populism? An analysis of Slovak voting behaviour at the 2010 parliamentary election*. *Communist and Post-Communist Studies* č. 44, 257–270.

Stojarová, V., Vykoupilová, H. 2008. *Populism in the Balkans. The Case of Serbia*. Středoevropské politické studie X. Dostupný z WWW: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=335>, ověřeno ke dni 15. srpna 2012.

Taggart, P. 2000. *Populism*. Buckingham PA: Open University Press.

Učeň, P. Nedat. *Centrist populism as a new competitive and mobilization strategy in Slovak politics*. Dostupný z WWW: http://independent.academia.edu/PeterUcen/Papers/452724/Centrist_Populism_as_a_New_Competitive_and_Mobilization_Strategy_in_Slovak_Politics, ověřeno ke dni 15. srpna 2012.

Učeň, P. 2007a. *Parties, Populism, and Anti-Establishment Politics in East Central Europe*. *SAIS Review* č. 27, 49–62.

Rexter – Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu

Vydání: 02/2012 | Více na www.rexter.cz

Učeň, P. 2007b. Populist Appeals in Slovak Politics before 2006 Elections. In: Bútora, M.; Gyárfášová, O.; Mesežnikov, G., Skladony, T. Eds.: *Democracy and Populism in Central Europe: The Visegrad Elections and Their Aftermath*. Bratislava: IVO, s. 131–147.

Wiles, P. 1969. A Syndrome, Not A Doctrine. In: Ionescu, G. a Gellner, E. (Eds.): *Populism – Its Meanings and National Characteristics*. London: Weidenfeld and Nicolson, s. 166–179.

Zaslove, A. 2008. *One Foot in One Foot Out: can radical right populist parties govern?* Political Studies Association, Swansea University, Swansea, United Kingdom, April, 2008. Dostupný z WWW: <http://www.psa.ac.uk/journals/pdf/5/2008/Zaslove.pdf>, ověřeno ke dni 1.září.2012.